

STANOVISKO GEOGRAFŮ, JAZYKOVĚDCŮ, HISTORIKŮ A PRACOVNÍKŮ DALŠÍCH VĚDNÍCH OBORŮ K OTÁZCE OFICIÁLNÍHO JEDNOSLOVNÉHO GEOGRAFICKÉHO NÁZVU PRO ČESKOU REPUBLIKU

Název, znak, vlajka a hymna představují výrazné atributy každého svrchovaného státu a přispívají k sebeuvědomování jeho občanů. Proto je třeba o ně dbát hlavně dnes, kdy podle Václava Havla "...společnost a zvláště mladí lidé se odcizili vlastní státnosti. Ztratili smysl pro vlast." To je ovšem důsledek čtyřicetiletého záměrného zkreslování našich dějin, soustavného otupování citového vztahu k vlastnímu státu a účelového směřování vlastenectví s nacionalismem a šovinismem. Další příčinou uvedeného stavu je rozdělení Československé republiky neboli Československa. Naprostá většina Čechů se s Československem ztotožnila natolik, že svůj český původ odsunula do pozadí a cítila se být Čechoslováky. Projevilo se to i vynecháváním spojovníku ve slově "Československo". Tím se sice zvýrazňovala jednota státu, ale zastírala skutečnost, že z jazykového hlediska jde o složeninu slučovací, obsahující dvě samostatná podstatná jména: **Česko** (jako souborný geografický název pro české země) a **Slovensko**. To si mnozí neuvědomují dodnes, jak dokazuje např. mylný názor jedné redaktorky Svobodné Evropy, podle níž "Česko" nelze vyčlenit ze slova "Československo" právě tak, jako ho nelze vyčlenit ze slova "Českokrumlovsko" (to je však složenina určovací, jejímž základem je přídavné jméno "český" a podstatné jméno "Krumlov"); jeden známý senátor se zase domnívá, že "Česko" ve slově "Československo" je „pseudoadverbium“ (tj. nepravé příslovce)! Takto nezodpovědně se šíří dezinformace i zcela neodborné názory a vytvářejí se předsudky.

Upřímná, ale marná snaha Čechů udržet společný stát se v letech 1945-1968 projevovala tzv. asymetrickým modelem: existovalo Československo a Slovensko (připomeňme např. Československou akademii věd a Slovenskou akademii věd). Když v roce 1968 došlo k vytvoření dvoučlenné federace, partnerem Slovenské socialistické republiky neboli Slovenska se stala Česká socialistická republika. Pracovníci hromadných sdělovacích prostředků začali už tehdy potřebného jednoslovného pojmenování "Česko", výrazu písemně doloženého od roku 1777 a uvedeného v akademickém Slovníku spisovné češtiny (i v jeho nejnovějším vydání z roku 1998, str. 627). Česká politická reprezentace tzv. normalizačního období se však přidržovala výlučně názvu Česká socialistická republika. Jednoslovné „Česko“ pokládala za označení příliš apolitické. Není důvodu v takto zideologizované praxi pokračovat i po roce 1989.

Potřeba mít vedle plného oficiálního, politického pojmenování státu také jeho variantu jednoslovnou souvisí s funkčním užíváním spisovného jazyka, s účelem jednotlivých promluv. Např. krásná literatura se zaměřuje na estetickou účinnost, a proto o výběru jejích výrazových prostředků rozhoduje ryze subjektivní hledisko autora. Bylo by nesmyslné a pošetilé žádat, aby slovesní umělci užívali místo metafor a různých básnických licencí odborných názvů. Avšak zpravodajské texty, odborná pojednání, učebnice (!), sportovní reportáže, obchodní korespondence, reklama, turistické prospekty, různé statistiky, kurzovní lístky, mapy, adresy ani jízdní řády do umělecké literatury určitě nepatří. Zaměřují se totiž na obsahovou (pojmovou) sdělnost a jejich

výrazivo musí odpovídat potřebám věcného dorozumívání. To znamená, že musí být hlavně přesné, stručné a přiměřené situaci. Proto je v odborném a publicistickém jazyce třeba dbát i na vhodné rozlišování mezi politickým a geografickým názvem státu. První z nich (např. Francouzská republika, Španělské království) se hodí do zvláště významných textů a proslovů úředních, druhý (např. Francie, Španělsko) do všech ostatních. Bylo by nesmyslné a pošetilé vyžadovat, aby se odborné a publicistické texty neřídily potřebami objektivní obsahové sdělnosti, nýbrž subjektivními hledisky estetickými, jinak řečeno, aby se při výměně racionálních, citově neutrálních informací dávala přednost slovům nepřesným, ale údajně krásným (např. Čechy místo Česko), před vhodnými, ale údajně nelibozvučnými odbornými názvy. Odborné názvosloví je založeno na objektivně zjištěné obsahové i výrazové přesnosti, ne na míře subjektivně pojímané libivosti.

Záměrné vynechávání či tabuizování kteréhokoli spisovného slova (tedy i odborného názvu „Česko“) znamená ochuzování mateřského jazyka. Hromadné sdělovací prostředky, politici, učitelé a další veřejní činitelé by měli naopak přispívat k jeho obohacování.

Chceme-li se o kterékoli otázce odpovědně a veřejně vyjadřovat, musíme být poučeni o základních faktografických danostech. Můžeme je popírat, ale především je potřebujeme znát. Jen jejich hlubokou neznalostí možno omluvit příkrý odsudek jednoho z dotazovaných v anketě Magazínu Dnes z 18. 9. 1997. Slovo "Česko" je prý výraz, "kterého mohou užívat jen jazykově nevzdělaní barbaři". Kdykoli chybějí informace a věcné argumenty, nastupují silná slova a invektivy. Také název „Československo“ býval zpočátku „k smíchu“, také modrý klín na naší vlajce byl kdysi kýmsi ukvapeně zostouzen jako "zhanobení starého bíločerveného praporu Království českého". Třebaže se tolik mluví o slušnosti, toleranci a pokoře, jednoslovný oficiální název Česko bývá nejen bezdůvodně znevažován, ale v rozporu s ústavně zaručenou svobodou projevu i cenzurován (např. v televizním seriálu F. Feniče Jak se žije..., na poštovních známkách, v některých redakcích i jiných institucích).

Protože snaha vytvářet pro jednu danost jeden pojem a jednoslovné pojmenování je velmi silná, objevuje se i u některých státních činitelů jako "náhradní" jednoslovný ekvivalent názvu Česká republika výraz **Čechy. Ten je zcela chybný z několika vážných důvodů:**

1. z historického, zeměpisného ani jazykového hlediska neodpovídá pojmu Česká republika;

2. je projevem hrubé netaktosti vůči obyvatelům Moravy a Slezska ("Brno je druhé nejvýznamnější město v Čechách!");

3. projevuje se jím velká neznalost dějin vlastního národa a státu a narušené vědomí historické kontinuity;

4. neoznačuje samostatný subjekt mezinárodního práva (v tom spočívá absurdita, věcná nepřesnost a právní nezávaznost spojení jako "Polsko, Čechy a Maďarsko vstupují do NATO");

5. zpochybňuje celistvost našeho státu (území Čech, angl. a lat. Bohemia, fr. Bohême, něm. Böhmen, se nekryje s celým územím České republiky);

6. porušuje názvoslovné normy OSN (citované níže), což může vést k velmi nežádoucím státněpolitickým důsledkům. Jméno **Čechy** označuje prostě jen „Čechy“, historické území a zemi, geografickou jednotku s tisíciletými hranicemi, tvořící však pouze část území České republiky neboli Česka. To platí obdobně o jménech Morava a Slezsko.

Stát, který **vedle** svého plného oficiálního pojmenování nemá k dispozici i jeho jednoslovnou variantu, se jeví jako něco výlučně oficiálního, umělého, postrádajícího svou samozřejmost, intimitu a obecně cítěnou soudržnost. To jasně vyplývá z výpovědi typu "Polsko, Česká republika a Maďarsko se ucházejí o vstup do Evropské unie."; „Hokejový zápas Česká republika – Švédsko (proč potom ne také ‘Švédské království’?) bude přenášen televizí.“ apod. Spojování politického názvu jednoho státu se zeměpisnými názvy jiných států působí jako komunikačně nevhodné, stylisticky neobratné, afektované a nediplomatické.

Sousloví "české země", "země Koruny české" jsou vhodným pojmenováním středověkého českého státu, ale v současné době nás staví na úroveň "skandinávských" nebo "pobaltských" zemí, tedy na úroveň společenství několika států. Sousloví "Čechy a Morava", případně "Čechy, Morava a Slezsko" je těžkopádné, pro odborné a publicistické vyjadřování nepraktické. Uvědomme si, že pojmenování naprosté většiny evropských států se neopírá o výčet jejich historických zemí, nýbrž o jméno většinového národa, např. Polsko (souborné označení pro Velkopolsko, Kujavsko, Mazovsko, Podlesí, Sieradzko, Slezsko, Krakovsko, Sandoměřsko a Pomoří) nebo Rumunsko (souborné označení pro Valašsko, Moldavsko, Bukovinu, Sedmihradsko, Banát, Krišanu, Maramureš a Dobrudžu). To platí obdobně i pro Francii, Španělsko a Německo. Např. Německo bychom podle propagátorů názvu Čechy pro celou ČR mohli obdobně nazývat třeba Bavorsko (či Sasko, Hesensko, Bádensko) možná i „Bavsasbádsko“ (podle nedůstojných návrhů typu „Čechrava“, „Čemoslez“, „Česlemo“, „Morče“, svědčících o nedostatku odborných znalostí a společenské odpovědnosti). Obecně platí, že užívání jednoslovného geografického názvu státu sjednocuje, posiluje a upevňuje, a to zcela nezávisle na jejich společenském a státním zřízení.

Souborné pojmenování pro Čechy, Moravu a Slezsko se až do vzniku republiky prosadit nemohlo. Habsburské monarchii vyhovovalo představovat české země ne jako součásti jednoho státního útvaru „země Koruny české“ (založeného Karlem IV.), nýbrž jako navzájem oddělené historické provincie, z nichž každá podléhá přímo Vídni (podle patentu z r. 1749). Proto se „Česko“ objevilo oficiálně až roku 1918 ve složenině „Československo“, která měla původně podobu „Česko-Slovensko“.

V době před vstupem do evropských struktur je nutné, abychom se vyrovnali také s běžnou praxí označovat jednotlivé členské státy jednoslovným oficiálním názvem geografickým. Překlady úplného politického i jednoslovného geografického pojmenování naší republiky (tj. Česká republika a Česko) do světových jazyků jsou zakotveny v Geografických názvoslovných seznamech OSN - ČR: Jména států a jejich územních částí. Names of States and their Territorial Parts, Praha 1993. V témže roce doporučilo naše Ministerstvo zahraničních věcí českým zastupitelským úřadům užívat v případě potřeby těchto cizojazyčných mutací: angl. *Czechia* (vyslovováno „čekija“), něm. *Tschechien*, franc. *Tchéquie*, špaň. *Chequia*, it. *Cechia*, rus. *Čechija*. O tom zřejmě nejsou informováni ani politici, ani novináři, ani např. sportovní svazy včetně Českého olympijského výboru. Jinak by naši sportovci při mezistátních utkáních nevystupovali v úborech s nápisem CZECH (tj. angl. Čech, český, čeština) tak jako nyní naši úspěšní hokejisté na olympijských hrách v Japonsku, popřípadě s nesmyslně výjimečným označením „CZECH TEAM“ místo náležitého CZECHIA. „Českým týmem“ může být jakékoli naše družstvo, které se utká s jakýmkoliv družstvem zahraničním. Olympijských her a jiných mezinárodních sportovních akcí se však účastní naše vybrané národní družstvo reprezentující český stát, ne sebe samo.

Jako občané České republiky, s níž se cítíme bytostně spjati a na jejíž celistvé budoucnosti nám záleží, pokládáme za nutné na výše uvedené skutečnosti upozorňovat a usilovat o nápravu.

Jako vědečtí pracovníci si uvědomujeme spoluodpovědnost za upevňování české státnosti. I při posuzování otázky jednoslovného oficiálního geografického názvu pro Českou republiku se řídíme duchem i literou naší ústavy, v jejíž preambuli se prohlašuje: „*My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku ...*“

Praha, leden 1998

Pracovní znění Stanoviska bylo předneseno a projednáno na shromáždění představitelů několika vědních oborů, jehož se účastnili někteří z pozvaných zástupců hromadných sdělovacích prostředků. Setkání uspořádala Česká geografická společnost v budově Přírodovědecké fakulty UK v Praze na Albertově dne 29. 1. 1998. Konečné znění Stanoviska bylo zpracováno na základě připomínek přednesených účastníky a členy předsednictva tohoto shromáždění.

Seznam signatářů tohoto Stanoviska je uveden na zvláštním listě.